

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УМОВАХ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В умовах кризи розвитку європейського й національного ринків інтелектуальних послуг учені виділяють як найбільш актуальну проблему підвищення якості підготовки майбутніх фахівців, що, насамперед, пов'язується із придбанням ними після закінчення вузу особливої професійної характеристики особистості – конкурентоспроможності. У зв'язку із цим останніми роками значно активізувалися дослідження, що стосуються пошуку необхідних, достатніх і більш ефективних педагогічних умов, що забезпечують успішну реалізацію даної мети.

Проблема підготовки конкурентоспроможного перекладача перебуває сьогодні в ряді найважливіших педагогічних проблем, що вимагають серйозного вивчення й рішення в умовах диверсифікації вітчизняної вищої професійної освіти та її подальшої модернізації. Її актуальність зумовлена потребою суспільства, яка зростає, й ринку перекладацьких послуг, що формується, у творчій особистості фахівця, який володіє:

- високим рівнем професіоналізму у сфері перекладу й міжкультурної комунікації, лінгвокомунікативної та соціокультурної компетентності, творчої ініціативи;

- фундаментальною грамотністю, а також безупинно розвиває особистісні світоглядні й професійно важливі якості.

З урахуванням викладеного вище, *метою статті* є теоретичне обґрунтування моделі організації професійної підготовки конкурентоспроможних перекладачів в умовах диверсифікації вищої освіти за допомогою виявлення комплексу необхідних організаційно-педагогічних умов.

Зрозуміло, що для успішної реалізації поставленої мети, ми, насамперед, повинні були визначитися щодо розуміння ключового поняття “диверсифікація освіти майбутніх перекладачів”. Вивчення джерел найсучаснішої довідкової педагогічної літератури переконливо показало, що поняття “диверсифікація” у них відсутнє. Це спонукало нас звернутися до найбільш престижних енциклопедичних і тлумачних словників з метою узгодження змісту цього поняття й головних контекстів його вживання в науковому обігу. Так, вивчення відповідних джерел дало змогу встановити, що поняття “диверсифікація” (Diversification, від лат. Diversus – різний + Facere – робити) у процесі своєї еволюції зазнало деяких змін. У цей час воно є досить популярним і часто використовуваним у різних галузях наукового знання, здобуваючи статус загальнонаукової категорії. Через це, у загальнонауковому розумінні, диверсифікація – це міра розмаїтості в сукупності, що має таку залежність: чим більше розмаїтість, тим більше диверсифікація [1, с. 53].

Як економічна категорія, що трактується в найширшому змісті, диверсифікація – це стратегічна орієнтація на створення багатопрофільного виробництва, спрямована на розширення асортименту, зміну виду продукції, виробленої підприємством, фірмою, освоєння нових видів виробництв із метою підвищення ефективності виробництва, одержання економічної вигоди, запобігання банк-

рутству. Тому не випадково диверсифікація виробництва передбачає одночасний розвиток багатьох не пов'язаних один з одним видів виробництва, розширення асортиментів вироблених виробів у рамках одного підприємства, концерну тощо. При цьому розрізняється диверсифікація двох типів:

- пов'язана диверсифікація, що становить нову сферу діяльності компанії, пов'язану з існуючими сферами бізнесу (наприклад, у виробництві, маркетингу, матеріальному постачанні або технології);

- непов'язана (латеральна) диверсифікація, що також передбачає нову сферу діяльності, однак не має явних зв'язків з існуючими сферами бізнесу [3, с. 27].

У свою чергу, пов'язана диверсифікація ділиться на вертикальну й горизонтальну. Вертикальна диверсифікація означає виробництво продуктів і послуг на попередній або наступній сходинці виробничого процесу (виробничого ланцюжка, ланцюжка створення доданої вартості). Тобто виробник готової продукції починає або виробляти для неї комплектуючі (назад по ланцюжку), наприклад виробник комп'ютерів починає сам виробляти й продавати ЖК-матриці або виходить на ринок продукції чи послуг ще вищої глибини переробки (вперед по ланцюжку), наприклад виробник процесорів починає виробляти комп'ютери. Горизонтальна диверсифікація передбачає виробництво продуктів на тій самій сходинці виробничого ланцюжка, розширюючи їх асортименти. Наприклад, виробник комп'ютерів починає виробляти телевізори. Новий продукт або послуга може випускатися під уже існуючим брендом (розширення бренду, приклад: розширення бренду Nivea) або під новим брендом.

У банківській справі диверсифікація розуміється як розподіл грошових капіталів, які позичаються або інвестуються, між різними об'єктами вкладень із метою зниження ризику можливих втрат капіталу або доходів від нього. Таку диверсифікацію називають диверсифікацію кредитів. У сфері банківських операцій принцип диверсифікації виявляється в розподілі позикового капіталу між більшою кількістю клієнтів. Іноді банківське законодавство забороняє комерційним банкам надавати одній фірмі кредит на суму, що перевищує 10% власного капіталу банку. На принципі диверсифікації базується діяльність інвестиційних компаній і фондів.

Істотно й те, що в економічній літературі поняття “диверсифікація” розглядається не тільки як явище й принцип, але й як важлива інвестиційна концепція. Вона знижує ризик інвестиційного портфеля, при цьому найчастіше не знижуючи прибутковість. Найбільший ефект від диверсифікації досягається додаванням до інвестиційного портфеля активів різних класів, галузей, регіонів таким чином, щоб падіння вартості одного активу компенсувалося зростанням іншого. Поряд із цим відома й “наївна диверсифікація” (англ. Naive diversification) – стратегія, застосовуючи яку, інвестор просто інвестує в ряд різних активів і сподівається, що ризики одержання доходів від цього портфеля тим самим знижуються. Використання цієї стратегії не обов'язково призводить до зниження пов'язаних з портфелем ризиків і навіть може підвищити ці ризики. Простим поясненням цього терміна може бути відоме прислів'я “Не клади всі яйця в один кошик” [3, с. 24].

Важливо й те, що, якщо поняття “диверсифікація” у зарубіжній і, зокрема, американській науково-педагогічній літературі з’явилося наприкінці 80-х рр. минулого сторіччя, то у вітчизняних виданнях воно стало згадуватися тільки спочатку нового тисячоріччя. Разом з тим його вживання в педагогічних джерелах завжди пов’язане із ситуаціями кризи в освітній сфері суспільства або визначенням шляхів виходу сучасної цивілізації із кризового стану, необхідністю знаходження способів змін у духовній сфері людини і, насамперед, з необхідністю подолання кризи сучасної системи освіти. Зумовлено це тим, що, маючи глобальний характер, криза освіти, з одного боку, виступає як уособлення кризи культури, кризи людини в епоху переходу із другого тисячоріччя в третє, з іншого боку, означає безумовну кризу освіти як спеціального соціального інституту, створеного людством для вирішення завдань соціокультурного відтворення людини.

Як відзначають учені (В. Борисенков, А. Садовничий тощо), криза сучасної освітньої системи виявляє себе в таких феноменах, як:

- розрив, що заглиблюється, між стрімким розвитком громадського життя й сфери освіти, що виявилася не в змозі пристосуватися до швидкого темпу зміни умов життя;

- прихильність освіти старим формам і змісту, повільна адаптація до мінливих соціальних умов, невідповідність кінцевої продукції освітнього процесу очікуванням і замовленням суспільства;

- падіння ефективності традиційної освітньої практики, невідповідність витрат і одержуваного результату;

- неможливість сучасного адміністративного устрою освітньої системи впоратися з проблемами, що виникли у сфері економіки, організації діяльності й управління навчальними закладами [1, с. 60].

При цьому криза системи освіти торкнулась усіх її ланок, включаючи вищу професійну й університетську освіту. У нашій країні загальноосвітні тенденції кризи вищої освіти (за аналітичними матеріалами ЮНЕСКО й публікаціями в пресі) збільшуються нестабільністю соціально-економічного становища, що має наслідком як скорочення фінансування й матеріальної підтримки вищих навчальних закладів на всіх рівнях, так і незапитаність вищої освіти в суспільстві. Разом з тим, розцінюючи кризу вищої професійної освіти як процес руйнування й розпаду, пов’язаний з відмиранням нежиттєздатних елементів існуючої системи освіти, очевидно, що водночас криза змушує оцінити значущість певних досягнень вітчизняної системи освіти в радянський період (загальна безкоштовна середня освіта, єдиний освітній простір, доступність вищої освіти широким верствам населення тощо). Крім того, криза також стимулює пошук нових елементів як соціокультурного розвитку суспільства, так і його освітнього простору, що, природно, зумовлює необхідність реформування вищої школи і її подальшу модернізацію [4, с. 11].

Як закономірний наслідок, одним із напрямів реформування системи вищої професійної й університетської освіти виступає диверсифікація. Вона становить складне соціально-педагогічне явище, диверсифікація відображає формування нової освітньої парадигми, більш орієнтованої на особистість, аніж на виробництво. Вона характеризує підвищення рівня гнучкості освітньої системи,

її здатність до швидкої перебудови, необхідність обліку зрослих вимог суспільства до результатів діяльності освітніх систем. Освіта, яка ще недавно була “кузницею кадрів” для народного господарства, повільно перетворюється у сферу проектування людьми власного життя, створення ідей, проектів, планів, які потім втілюються в життя.

Необхідність реалізації сучасної парадигми освіти, що передбачає як головне завдання демократизацію освітнього процесу, орієнтованого насамперед на особистість, озброєння фахівця методологією творчої діяльності, методологією проектування й передбачення можливих наслідків майбутньої професійної діяльності, нерозривно пов’язані з реформуванням і модернізацією системи освіти і, зокрема, процесами диверсифікації.

Ефективна реалізація процесів диверсифікації вищої професійної освіти неможлива без детального аналізу цього якісно нового соціально-педагогічного явища. Насамперед, потрібне виявлення сутності процесу диверсифікації, уточнення понятійного апарату, визначення обсягу й змісту поняття “диверсифікація вищої професійної освіти”, його істотних ознак. Мають потребу в дослідженні реальні процеси диверсифікації у вітчизняній вищій професійній освіті як на федеральному, так і на галузевому й регіональному рівнях, що дасть змогу дати системне уявлення цього явища, розкрити механізм його існування та розвитку.

Таким чином, очевидно, що диверсифікація системи університетської освіти виявляється як розширення сумативної, ієрархічної системи безперервної освіти майбутніх перекладачів, пов’язане з формуванням нової парадигми освітньої функції перекладацької діяльності, що забезпечує їх конкурентну перевагу як професіонала, здатного до адекватної від понять “умова” і “організаційно-педагогічні умови”. У результаті вивчення даного аспекту було встановлено, що у філософській науці поняття “умова” визначається як відношення предмета до навколишніх явищ, без яких він не існує. У розумінні філософів, умови – це те, від чого залежить щось інше (що обумовлюється), істотний компонент комплексу об’єктів (речей), їх відповіді на духовні запити суспільства, вимоги ринку перекладацьких послуг, що зростають, і потреби соціуму. Далі ми подаємо модель формування конкурентоспроможного перекладача під дією диверсифікації (див. рис.).

Разом з тим очевидно, що процес підготовки конкурентоспроможних перекладачів спричинений певними організаційно-педагогічними умовами. При цьому в педагогічній літературі немає єдності авторів щодо цього питання. Ряд дослідників під педагогічними умовами розуміють:

- сукупність об’єктивних можливостей, обставин і заходів, які супроводжують освітній процес, певним чином структуровані, спрямовані на досягнення мети;

- середовище, у якому педагогічні умови виникають, існують і розвиваються;

- результат цілеспрямованого відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів, прийомів, а також організаційних форм навчання для досягнення педагогічних цілей [7, с. 74].

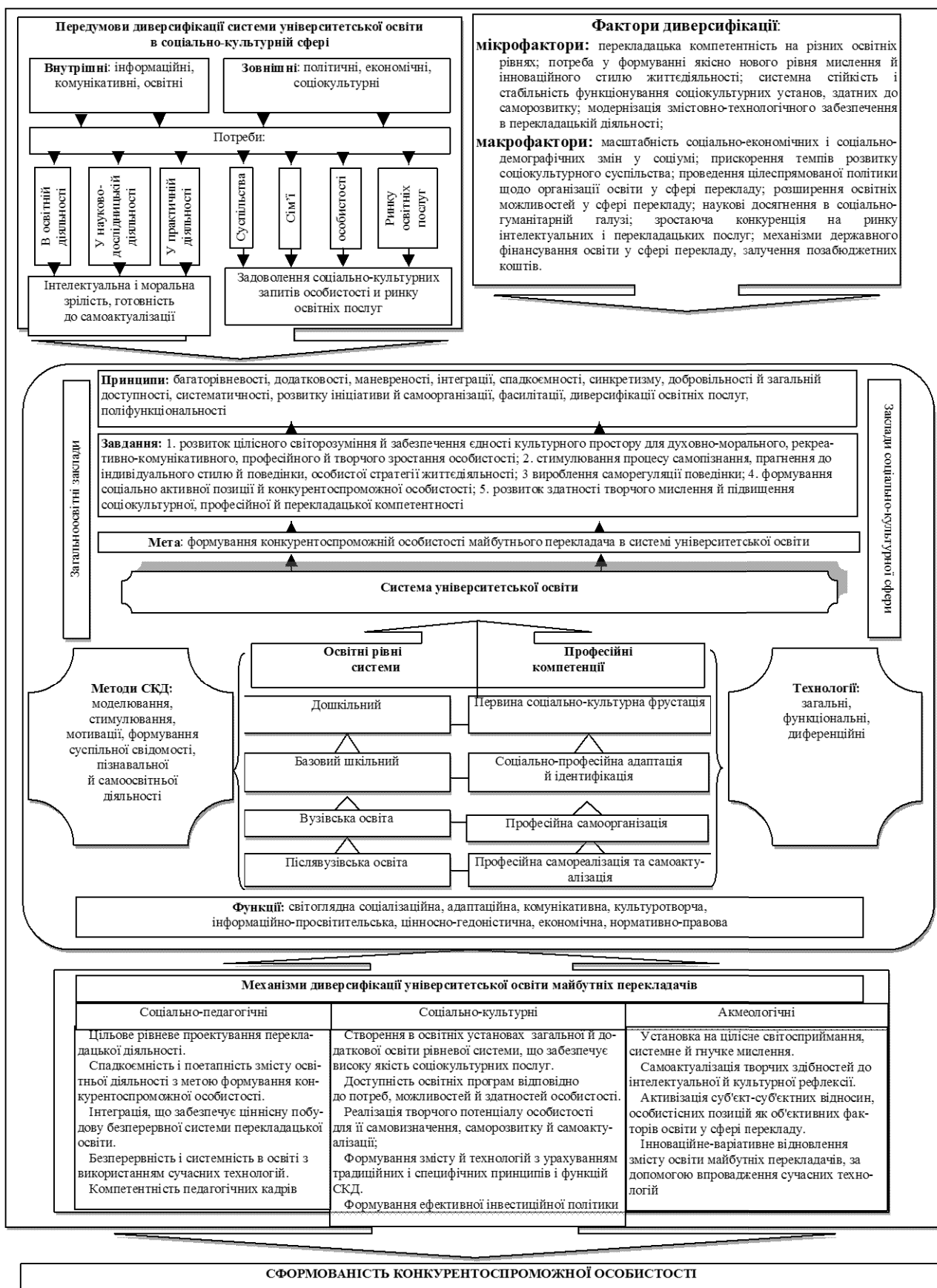

Рис. Модель формування конкурентоспроможного перекладача під дією диверсифікації

Зокрема, В. Андреев думає, що дидактичні умови представляють результат "... цілеспрямованого відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення дидактичних цілей" [2, с. 77]. На думку А. Наїна, під педагогічними умовами слід розуміти сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених у педагогіці завдань [5, с. 81].

Ми, дотримуючись позиції В. Андреева, думаємо що педагогічні умови не можна зводити тільки до зовнішніх обставин, до обстановки, до сукупності об'єктів, що справляють вплив на процес, тому що освіта особистості становить єдність суб'єктивного й об'єктивного, внутрішнього й зовнішнього, сутності і явища. Через це під організаційно-педагогічними умовами професійної підготовки конкурентоспроможних перекладачів ми розуміємо сукупність взаємозалежних і взаємозумовлених обставин освітнього середовища, що є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів або прийомів, а також організаційних форм навчання й професійного виховання для досягнення поставленої мети. На наш погляд, до організаційно-педагогічних умов можна зарахувати ті, які свідомо створюються в освітньому процесі й повинні забезпечувати найбільш ефективно проходження цього процесу. Це сукупність зовнішніх обставин освітнього процесу й внутрішніх особливостей особистості майбутнього перекладача, від яких залежить становлення й розвиток професійний значущих якостей його особистості як конкурентоспроможного фахівця.

Для виявлення комплексу організаційно-педагогічних умов, що сприяють підготовці конкурентоспроможних перекладачів, нами були намічені такі шляхи, як:

- фіксація соціального замовлення суспільства до вищої професійної школи за рівнем підготовки майбутніх фахівців;
- виявлення специфіки навчально-виховного процесу вищої професійної школи за фахом "Переклад";
- виявлення сутності й структури конкурентоспроможності майбутніх перекладачів.

Відзначимо, що під ефективністю професійної підготовки конкурентоспроможних перекладачів ми розуміємо характеристику, що відображає відношення між досягнутою й можливою продуктивністю функціонування цього процесу. При цьому ми передбачали, що динаміка досягнення поставленої мети в рамках розроблюваної нами моделі професійної підготовки конкурентоспроможних перекладачів зумовлюється реалізацією пов'язаного з нею комплексу організаційно-педагогічних умов. Оскільки під організаційно-педагогічними умовами професійної підготовки конкурентоспроможних перекладачів ми розуміли необхідну й достатню сукупність заходів навчально-виховного процесу, дотримання яких забезпечує досягнення ними вищого рівня розвитку цієї інтегральної характеристики, то при обґрунтуванні комплексу умов ми виходимо з того, що:

- комплекс – це якісне поєднання окремих компонентів або процесів у єдине ціле, відмінне від простої суми своїх частин;
- взаємодія й взаємовідношення компонентів набувають характеру неієрархічного взаємсприяння, спрямованого на одержання фокусуємого результату;

– виключення будь-якого елемента з комплексу не приводить до розпаду об'єкта, а дає змогу елементам, що залишилися, функціонувати, але з набагато меншою ефективністю.

До комплексу організаційно-педагогічних умов, що забезпечують ефективність професійної підготовки конкурентоспроможних перекладачів, ми включили:

– забезпечення продуктивного характеру організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх перекладачів при вивченні іноземної мови й дисциплін спеціалізації;

– посилення професійної спрямованості викладання гуманітарних і соціально-економічних дисциплін з урахуванням кон'юнктури ринку перекладацьких послуг;

– оптимізація виховного потенціалу освітнього середовища на основі організації соціального партнерства кафедр, що забезпечують спеціальність “Переклад”, із зовнішнім оточенням та роботодавцями.

Механізм виявлення комплексу організаційно-педагогічних умов включав урахування сутності й структури конкурентоспроможності майбутніх перекладачів, специфічних особливостей її становлення й розвитку, результатів констатувального експерименту.

Література

1. Ангеловски Г. Формирование конкурентоспособности студентов в процессе профессиональной подготовки в вузе : дис... канд. пед. наук : 13.00.08 / Г. Ангеловски. – М., 2001. – 189 с.

2. Андреев В.И. Конкурентология : учебный курс для творческого саморазвития конкурентоспособности / В.И. Андреев. – Казань : Центр инновационных технологий, 2006. – 470 с.

3. Байденко В.И. Болонский процесс: структурная реформа высшего образования Европы / В.И. Байденко. – М., 2002. – 180 с.

4. Болонский процесс: нарастающая динамика и разнообразие : документы международных форумов и мнения европейских экспертов / [под ред. В.И. Байденко]. – М., 2002. – 120 с.

5. Найн А.Я. Педагогические инновации и научный эксперимент / А.Я. Найн // Методология педагогики. – М., 1997. – Ч. 1. – Вып. 4. – С. 78–86.

6. Оганесов Р. Содержание и организация процесса подготовки конкурентоспособного специалиста : дис... канд. пед. наук : 13.00.08 / Р. Оганесов. – М., 2006. – 178 с.

7. Новейший философский словарь / [сост. А.А. Грицанов]. – Минск : Изд. В.М. Скакун, 1998. – 780 с.

БЕЦ Ю.І.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ОФЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Реформування національної системи освіти має бути зорієнтоване на забезпечення умов для вільного розвитку й саморозвитку особистості. Діяльність навчальних закладів повинна організовуватися таким чином, щоб повною мірою сприяти становленню особистості як активного творця власного життя. Серед основних завдань реформування освіти в Україні чільне місце посідає відродження та розбудова національної системи освіти як найважливішої ланки у вихованні свідомих громадян держави. Таким чином, можна стверджувати, що на перше місце виходить проблема формування у вузах майбутніх громадян, носіїв національної та людської